

Жас ерекшелік педагогикасы

Кредиттер саны: 3 кредит

«Педагогика және психология» кафедрасы
п.ғ.м., оқытушы Сәтбек Қуаныш Жаппарұлы

№ Тақырып/апта	Тақырып атауы	Тақырыптың мазмұны
1	Баланың жас ерекшелігіне байланысты педагогика негіздерінің объектісі, пәні	1.1 Баланың жас ерекшелігіне байланысты педагогика негіздерінің объектісі, пәні 1.2 Логикалық құрылымы
2	Жалпы педагогика пәні, міндеттері, заңдылықтары	2.1 Жалпы педагогика пәні, міндеттері, заңдылықтары 2.2 Зерттеу методологиясы
3	Қазақстан Республикасының білім жүйесі мен кейбір шет мемлекеттердегі білім жүйелерінің салыстырма түрі	3.1 Қазақстан Республикасының білім жүйесі 3.2 Шет мемлекеттердегі білім жүйелерінің салыстырма түрі
4	Жоғары сынып оқушыларына жалпы мінездеме	4.1 Жоғары сынып оқушыларына жалпы мінездеме 4.2 Психологиялық-педагогикалық дамуының басымдылығы
5	Оқу-тәрбие - әлеуметтік құбылыс.	5.1 Оқу-тәрбие - әлеуметтік құбылыс.
6	Тәрбие әдістері, тәсілдері, құралдары.	6.1 Тәрбие әдістері 6.2 Тәсілдері 6.3 Құралдары.
7	Адамгершілік және азаматтық тәрбие	7.1 Адамгершілік және азаматтық тәрбие 7.2 Мораль — қоғамдық сананың түрі, адамгершілік тәрбиенің құрамы
8	Балалар ұжымы туралы түсінік	8.1 Балалар ұжымы туралы түсінік 8.2 Құрамы 8.3 Міндеттері

№ Тақырып/апта	Тақырып атауы	Тақырып мазмұны
10	Оқыту процесінің мәні мен ерекшеліктері	10.1 Оқыту процесінің мәні мен ерекшеліктері 10.2 Дидактикаға түсінік ,оның категориялары ,білімінің даму тарихы
11	Бастауыш,негізгі және орта мектепте білім берудің мазмұны	11.1 Бастауыш мектепте білім берудің мазмұны 11.2 Негізгі және орта мектепте білім берудің мазмұны
12	Оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру	12.1 Оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру
13	Оқытуды ұйымдастырудың формалары	13.1 Оқытуды ұйымдастырудың формалары
14	1Оқыту процесін ұйымдастырудың маңызы	14.1 Оқыту процесін ұйымдастырудың маңызы,түрі, тарихы

Пәнді зерттеу мақсаты: тұтас педагогикалық процесс жағдайында болашақ мұғалімдердің практикалық іс-әрекетке көшуіндегі теориялық білімдері мен практикалық іскерліктерінің жүйесін қалыптастыру.

Пәнді зерттеу міндеттері:

- болашақ мұғалімдерді даярлаудың негізі ретінде кәсіптік іс-әрекеттің теориясымен құралдандыру;
- болашақ мұғалімдердің өзінің кәсіби қызметіне жүйелі көзқарасын қалыптастыру;
- болашақ мұғалімдердің кәсіби маңызды жеке тұлғалық сапасын қалыптастыру (гуманизм, адамгершілік, жүйелі көре білу, педагогикалық ойлау, ұжымшылдық, педагогикалық әдеп, толеранттық және т.б.).
- білімгерлердің шығармашылық ғылыми-ізденіс жұмыстарға, өздігінен білім алуына дайындығын қалыптастыру.

Оқыту нәтижелері

Пәндік күзіреттілік-педагогикалық процестің тәрбиелік механизмдерімен заңдылықтарымен сәйкес келетін оқу-тәрбие жұмыстарын жүзеге асыру;

- сыныптағы оқу-тәрбие процесінің диагностикасын негізгі сипаттарына қарай (ауыспалы) және оның одан әрі дамуын болжауды жүзеге асыру;

- оқу-тәрбиелік міндеттерді тұжырымдау, осы міндеттерге сәйкес іс-әрекеттің түрлерін, формалары мен әдістерін таңдай білу;

- білім беру мен тәрбие процесіне өзінің әдіс-тәсілдерін жетілдіру;

- оқушының оқушылармен, мұғалімдермен, ата-аналармен қарым-қатынасын жасау.

Пәннен тыс құзіреттілік

тұтас педагогикалық процестің теориясы мен практикасын;
тұтас педагогикалық процестің технологияларын жүзеге асыруды;
тұтас педагогикалық процеске басшылық жасауды.

Баланың жас ерекшеліктері

Жасөспірімдік кезеңді балалардың қиын кезеңі деп те атайды. Олай дейтін себебі жасөспірімдерде менмендік асқындай береді. Материалдықрухани жағынан отбасына, мектепке тәуелді болғанымен, бұл жастағы балалар жаман қылықтарғауес болады, көп мәселені өз бетінше шешкенді дұрыс көріп, тәуелсіздігі асқындайды.

Жастық шақтабалалар отбасының тәуелдігінде, мектептің ықпалында бола тұрып көп мәселеге өзіндік тұрғыдан қарайды, өмірге көзқарасы өзгеріп, жасөспірімдік кезеңдегі жағымсыз іс-әрекеттерге сын көзбен қарайды.

Балажасының осытөрт кезеңін талдай отырып, жас ерекшілік педагогикасының мазмұны мен құрылымында мына төмендегідей логикалық байланыс бар екеніне көзіміз жетті:

- Біріншіден, баланың психофизиологиялық дамуы.
- Екіншіден, әсіресе оның психологиялық-педагогикалық дамуының басымдылығы.
- Үшіншіден, осы төрт кезеңде де баланың өзіндік іс-әрекетінің жетекші рөлінің басымдылығы.
- Төртіншіден, балаға дұрыс тәрбие беруде негізгі педагогикалық идеяларды өз уақытында пайдалана білуде.
- Бесіншіден, педагогикалық қызметтің технологиясы мен оның басымдылық бағыттары.

Жалпы педагогика пәні

- **Тәрбие** – аға ұрпақтың жас ұрпаққа қоғамдық- тарихи тәжірибені беру процесі, жаңа ұрпақты өмірге, еңбекке дайындау арқылы қоғамның алға қарай дамуын қамтамасыз ететін процесс. Әрине бұл жерде тәрбиеленушінің тәрбиені дұрыс қабылдауына да байланысты.
- **Білім беру** – бұл ғылымдар жүйесінен білім алу және танымдық, іскерлік пен дағдыны қалыптастыру, оның негізінде жеке бастың көзқарасын, адамгершілік т.б. қасиеттерді қалыптастыру, адамның шығармашылық күші мен қабілетін дамыту процесі.
- **Оқыту** – бұл оқушы мен ұстаздың мақсатты түрде өзара әрекет жасау процесі. Осы процестің барысында білім беру, тәрбие беру және баланың дамуы, білім алуы жүзеге асады. Аталған үш ұғым: тәрбие, білім беру, оқыту өзара тығыз байланысты қарым- қатынаста болады. Осыдан барып даму, қалыптасу туындайды. Қосалқы ұғымдар: өздігінен білім алу, өзін-өзі тәрбиелеу және жеке адамның дамуы болып табылады.
- **Өздігінен білім алу** – бұл адамның мақсатқа бағытталған , арнайы міндет кездеген жұмысы. Өздігінен білім алу адамның өзі қызығатын мәселеге байланысты ізденіп қажетті білімді меңгеруі, сонымен қатар, арнайы бұқаралық ақпарат құралдары, т.б. арқылы білімін жетілдіру болып табылады.
- **Өзін-өзі тәрбиелеу** - өз бойындағы адамгершілік қасиеттерді дамытып, теріс қылықтарды жоюға бағытталған баланың жүйелі және саналы әрекеті.
- **Жеке адамның дамуы** – бұл ішкі және сыртқы, басқарылатын, басқарылмайтын факторлардың ықпалымен жеке адамның қалыптасып жетілу процесі.

Қазақстан Республикасының білім жүйесі

Білім беру – бұл қоғам мүшелерінің адамгершілік, интеллектуалдық мәдени дамудың жоғары деңгейін және кәсіби біліктілігін қамтамасыз етуге бағытталған тәрбие беру мен оқытудың үздіксіз процесі.

Осы көрсетілген заңда білім беру жүйесімен қатар, білім берудің міндеттері, жолдары, оқу орындарының мемлекеттік түрін, білім берудің принциптері, олардың мемлекет талаптарына сай болуды көздеген.

Дүниежүзіндегі әрбір мемлекет білім жүйесінің негізін бастауыш мектептен бастаған, бастауыш білім берген. Себебі бұл мектеп жүйелі оқытудың, үйренудің, дағдылардың нәтижесін беріп, халық ағарту жүйесінің аса маңызды буыны болып табылады.

Алғашқы кезде бастауыш мектепте баланың тек сауатын ашумен шектелсе, қазір бұл мектепте оқу, жазу, математика, жаратылыстану, жағрапия, отан тарихының мәліметтері, сурет, ән- күй, қол еңбегі, дене шынықтыру, информатика, шет тілі, дүниетану пәндері бойынша бастауыш білім беруде.

Қазақстанда бастауыш мектептің еуропалық түрін алаш рет қазақтың белгілі ағартушысы Ыбырай Алтынсарин XIX ғасырдың соңында негізген.

Ал бүкіл дүниежүзінде де бастауыш мектеп XIX ғасырдың аяғына дейін бірден- бір оқу жүйесі болып келген.

Шет мемлекеттердегі ерекшеліктері мен даму факторлары

Бірінші факторға қоғамдық өндірістің даму деңгейі, оның ғылыми-техникалық негізін жетілдіру жатады. Ғылыми-техникалық процесс білімге, білім жүйесіне әсер етсе, білім, білім жүйесі ғылыми-техникалық прогреске әсер етеді.

Екінші факторға әлеуметтік саясат, ел басшыларының біліміне деген қызығушылығы, көзқарасы жатады. Білімге халық атынан тапсырыс беретін солар. Бірақ тапсырыс объективті болуы керек.

Үшінші факторға тарихи тәжірибе жәе ұлттық ерекшелік жатады. әр ұлттың өзінің ерекшеліктері бар. Мәселен қазақ қанша жапон немесе орыс боламын дегенмен бола алмайды.

Төртінші факторға педагогикалық факторлар жатады. Мәселен, алғашқы кезде балабақша аналарға көмек етінде ашылса, азір ол мектепке дайындаушы оқу-тәрбие орны болып табылады.

Жоғарғы сынып оқушыларына жалпы мінездеме

- Біріншіден, ата- аналарының қамқорлығында болып, жағдайына әке- шеше қарайды. Бірақ ананың оларды өзінше адам болуыға итермелейді. Соның салдарынан өздерінше табыс табудың жолын қарастырады.
- Екіншіден, осы жастағы балалар мектетен танымдық\, психологиялық- әлеуметтік танымдықты үйренеді, меңгереді. Осыдан барып өз бетімен білім алып, өзін- өзі тәрбиелеуге көшеді.
- Үшіншіден өмірдегі кездесетін қиындықпен күресіп, жаманнан жиреніп, жақсыны үйренеді. Істеген іс- әрекетке заң алдында жауап беретіндігін сезінеді.
- Төртіншіден, ересектер осы жастағыларды қорғағаннан гөрі, болашақ мамандық алуға, өмірде өз орнын абуға бағыттайды.

Оқу-тәрбие - әлеуметтік құбылыс.

Тәрбиенің өзіне тән төрт түрлі қарама- қайшылығы бар. Олар:

■ Біріншісі – қоғамдағы, өндірістегі өндіргіш күш пен өндірістік қарым- қатынастың арасындағы қарама- қайшылық. Бұл қарама- қайшылық өндірісті тоқырауға әкеледі. өндіріс нелері өндірісі басқара алмайды, өндіргіш күш бұл қатынасқа наразы болып, өндірісті қайта бөлісуге кіріседі. Біз осы жағдайды бастан кешіріп отырмыз. Бұл тәрбиеге тікелей әсерін тигізеді. Себебі тәрбиеленуші – болашақ өндіріс нелері мен өндіргіш күш. Бұл жағдайда тәрбие бірден дұрыс жолға түсіп кетпейді. Өмір қоғамға жаңа талап қояды, ал тәрбие ескі сарынның құрсауынан шыға алмайды. Міне осы жағдайда тәрбиенің жаңа жолын іздеуге тура келеді.

■ Екінші қарама- қайшылық өмір талабына тәрбиенің сай келмеуінде. Яғни жасұрпақ қоғамдық өмірге, еңбекке араласа алмауында. өміт талабы тәуелден гөрі тез өгеседі. Сондықтан тәрбиеден қайта тәрбиеленуге көпші өмірге бейімделу. Мұны да біз бастан кешірудеміз.

■ Үшінші қарама- қайшылық – ол адам башасының мүмкіндігінің шексіздігінде ал қоғам оны шектемейді. Жеке адам өзінің бар мүмкіндігін іс жүзінде асра алмайды, сол үшін күреседі. Кеңес дәуірінде ортақ мүлік, орта адам, орта жалшы деп халықтың табыс бабу жолын шектеді. Соның нәтижесінде халық жұмыс істеуді қойды, өндіріс құлдырады. Кеңес одағы ыдырады, жаңа қоғам пайда болды.

■ Төртінші қарама- қайшылық – баланың тынымсыз іс-әрекетін ұстаздың шектеуінсентуындыды. Бала бәрін көріп білгісі келеді, тынымсыз қозғалыста болады. Ал ұстаз, ата- ана соның бәрине шектеу қояды. Осы ттартымта бала әрнен қарай тәрбиеленіп дамыды, ізденеді, қашыптасады.

Тәрбие әдістері, тәсілдері, құралдары.

Шын тәрбие процесінде әлістер мен тәсілдер арасында нақты шекара жоқ, ол жылыжымалы болады. Тәрбие тәсілдерін екіге бөлуге болады:

- Дамуды қолдайтын: сенім, мадақтау, көңіл бөлу, өтініп, пікір алмасу, ықыласпен тыңдау, қызықты іспен қамту, моральды қолдау табу, т.б.
- Дамуды қолдамайтын немесе тежеу тәсілдері: жарлық беру, кекету, ұрсу, жақтырмау, жазалау, ескерту, ашулану, немқұрайлы қарау, әпкерелеу, т.б.

Осы көрсетілген тәрбие әдістері, тәсілдерінің іс-әрекет арқылы жүргізілуі тәрбие әдістері, тәсілдерінің іс-әрекет арқылы жүргізілуі тәрбие құралдары болып табылады. Шындығында педагогикалық қатынас ұстаздың тәжірибесі деген сүйіспеншілігінен шығады. Қатынас арқылы ұстаз тәжірибесімен рухани, әлеуметтік қатынас туралы пікірлеседі. Педагогикалық қатынаста ұстаз да, тәжірибесі те бір-біріне құнды, бай ақпарат, хабарлар береді. Ұстаз әр баланың жас және дербес ерекшелігін ескеріп, сол тілде қатынас жасайды.

Адамгершілік және азаматтық тәрбие

- Адамгершілікті мемлекет қайраткерлері, ғалым ұстаздар, көсемдер, небір жақсылар уағыздаған. Олар өз заманына сай ізгілікті, парасаттылықты, сананы, сезімді, саналылықты, инабаттылықты, салиуаттылықты, адалдықты, шыншылдықты, т.б. насихаттаған. Адамгершілік тәрбие біртұтас оқу-тәрбие процесінің негізі болып табылады. Адамгершілік қасиет мораль, этика, өнеге арқылы айқындалады. Мораль, этика, өнеге адамгершіліктің күретамыры болып табылады. Сондықтан да біз адамгершілік тәрбиені осылардан бастағанды жөн деп отырмыз.
- «Мораль (латыншасы моралис, қазақшасы — әдет-ғұрып) - әлеуметтік шындықтың этикалық саналарын (ізеттілік, мейірбандық, әділеттілік, мінез-құлық, әдет-ғұрып, т.б.) бейнелейтін қоғамдық сананың бір түрі. Мораль дегеніміз — адамдардың бір-біріне және қоғамға деген міндеттері мен қарым-қатынастарын анықтайтын қауымдық өмір сүру ережелерінің, адамдардың мінез-құлықтары нормаларының жиынтығы.

Балалар ұжымы туралы түсінік

Оқушылардың эстетикалық қабылдау түрлі жағдайда өтеді:

а) Табиғат аясында. Табиғаттағы әсемдікті қабылдауға тәрбиелеу біршама жеңіл. Табиғат аясына саяхат жасау, назарын табиғат тамашаларына аудара отырып, оқушылардың бойында ерекше рухани серпін, сүйсіну, сезім туғызып, туып өскен табиғатқа деген сүйіспеншілік сезімін нығайтуға болады. Табиғат балаларға күшті эмоциялық әсер етіп, сүйінішін туғызады.

б) Қоршаған ортаның әсемдігін балаларға көрсетіп, әсемдікті қабылдау да онша қиын соқпайды. Бұл күнделікті отбасындағы, мектептегі, ауладағы тазалық, тәртіп мектептің ішінің безендірілуі, үй жиһаздарына тәуір көрініс беру, жұмыс істейтін жердің ыңғайлылығы, т.б. бұл көрініс те эстетикалық қабылдауға жатады.

в) Оқушыларды өнерге үйрету, өнерді қабылдауға тәрбиелеу күрделі. Себебі өнерді қабылдау үшін өнерге деген сезім болуы керек. Мысалы, көре білу, тыңдай білу. Оның үстіне еңбектену, үйрену керек. Бұл көрінгеннің қолынан келе бермейді. Ол үшін арнаулы даярлық қажет.

Мектеп басшыларының тәрбие процесін ұйымдастырудағы қызметі

Мектеп басшыларының тәрбие процесін ұйымдастыру барысындағы қызметті алға қойған үлкен мақсаттардан басталады:

а) Болашақ жоспар:

б) Жалпы еңбекті, оқуды, оқытуды, тәрбиелеуді, тәрбиені ұйымдастыра білу, сонымен айналысу.

Оқушылар үшін оқу – білім алу, қоғамға қажетті, пайдалы өнімді еңбек, сабақтан тыс уақытта шығармашылық қызметпен айналысу.

Ұстаздар үшін осы жоғарыда көрсетілген шәкірттер қызметін дұрыс ұйымдастыра білу. Бұл екеуі де біртұтастыққа жұмыс істеуі тиіс.

Мектеп басшылары ұжымдардың алдына жалпы ортақ мақсат қойып, болашақ жоспар жасағанда бұл іске барлық ұжым мүшелерін қатыстырады. Бұған әрбір ұстаз, ата – ана, шәкірт, осы іске жаны аштығын әрбір азамат қатыстырылады. Істің негізгі тізгін ересек шәкірттерге береді. Себебі бұл істің мазмұны шәкірттерге арналған. Сондықтан әрбір шәкірт бұл іс – шараны өзінен шыққандай етіп қарап, ұстаздың басшылығымен дұрыс жоспар құрады. " Келісіп пішкен тән келте болмайды " – деген осындайда. Мұндай істе мектеп басшылары осы іске байланысты ұйымдастырады.

Оқыту процесінің мәні

Дидактиканың негізгі ұғымдары (категориялары) бар. Олар: оқыту, білім беру, яғни, оқыту процесі, оқытудың принципі, білім берудің мазмұны, оқытуды ұйымдастырудың түрі. Сонымен әр ұғымға талдау жасайық:

а) Оқыту процесі – ұстаз бен шәкірттің өзара әрекетіне бағытталған, мақсат көрсетілген процесс. Бұл процесс барысында балаларға білім беру, тәрбиелеу және оларды дамыту іске асады.

б) Оқытудың принципі – оқыту процесінің тиімділігін арттыруға қажетті ең негізгі дидактикалық талаптар жүйесінен анықталады. Дидактикалық принциптер оқышылардың таным қызметі және оқыту мақсаттарымен тығыз байланыста болады. Оқыту принципі оқу пәндерін оқытудың барлық сатысында қолданылатын жалпы қағидалар болып табылады.

в) Білім берудің мазмұны. Жеке адамның жан-жақты дамуы және қалыптасуы үшін меңгеретін білім, іскерлік, дағды жүйесі, білім берудің мазмұны.

г) Оқытудың ұйымдастыру түрі (формасы) дегеніміз – ұстаз бен шәкірттердің арнайы ұйымдастырылған, белгіленген тәртіпте жүргізілетін оқу-таным, іс-әрекет процесі. Оқытуды ұйымдастыру оның мазмұны, әдіс-тәсілдері арқылы жүзеге асырылады.

Бастауыш, негізгі және орта мектепте білім берудің мазмұны

Оқыту процесі-тұтас педагогикалық процестің бір бөлігі.Оқыту процесінің айқындалған құрылымы бар. Ол бірнеше элементтерден тұрады.

а) Бірінші құрылым – мақсат. Ұстаз оқу процесін ұйымдастырушы, жүргізуші ретінде балаға білім беру, үйрету, берілген тақырыпты өту, түсіндіру сияқты алдына мақсат қояды.Осы мақсатты тек ұстаз ғана ұстамау керек,оны шәкірт те сезініп,оқу,оқыту процесіндегі қызметтес болуы тиіс.

б)Екінші құрылым-білімді баланы оқыту.Баланың өмірден алған әлеуметтік тәжірбиесі арқылы немесе оқу процесінің жүруі баланың біліміне байланысты.Көзі ашық,көкіргі ояу,білімді баланы оқыту да ұстазға оңайға түседі.Яғни,екінші құрылым-білімді бала.

в)Оқыту немесе оқыту процесінің үшінші құрылымы-ұстаз.Оның білімі, тәжірбиесі,балаға деген көзқарасы,қатынасы,сыйпайлылығы,мінезі,іс-әрекеті,ұстаздық қабілеті, т.б.

г)Оқыту процесінің төртінші құрылымы-шәкірт.Оның объект-субъект ретіндегі қатынастары (ұстазбен,қоршаған ортамен).Оқу-оқыту процесіндегі оқушылардың іс-әрекеті.

Оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыру

А) Білім – объективтік дүниені бейнелейтін адам баласының мол тәжірибесі. Білім арқылы жеке адам табиғаттың және қоғам құбылыстарының объективтік жақтарын зерттейді, түсінеді, ұғады. Ғылыми білім – қалыптасудың және дүниетанымның дамуының ғылыми үлкен тірегі. Міне осының нәтижесінде ғылыми білім әр адамның көзқарасына, сеніміне айналады.

Б) Дүниетаным – жеке адамның табиғи және әлеуметтік құбылыстарын түсіндіру туралы пайымдауы, ой тұжырымы. Адам баласының пайда болу тарихы туралы түсіндіруде әр түрлі көзқарастар бар екені мәлім. Материалистер мұндай мәселені ғылыми дүниетаным (материалистік) тұрғысынан дәлелдесе, идеалистер идеалистік тұрғысынан дәлелдейді, яғни бірінші кезекте идея ма, жоқ материя ма деген сұрақтарға жауап іздейді.

Жалпы дүниетанымға сенім керек.

В) Сенім – терең тиянақты ойланып айтылған идеялар жиынтығы. Сенім жеке адамның өірлік ұстанымының беріктігін анықтайды, мінез- құлқын сипаттайды. Әр түрлі идея адам сенімінің негізі – шындықты терең тану, оның соңынан еріп отыру. Сенімде эмоционалдық толқу, интеллектуалдық сезім, бірбеткейлік, қайсарлық, теориялық ой үлкен орын алады. Сенімге мұрат керек.

Г) Адам мұраты – жете түсінудің жоғары кемелі, адам баласының жоғары мұрат – мақсаттары өмірге ұтылушылығы, талпынушылығы. Мұрат – жеке адамның немесе қоғамдық талаптардың талаптардың мінез- құлқымен арман- тілектердің сипаты мен көріністерні айқындайтын рухани бейне, үлгі, белгілі мақсатқа бағытталған адам қызматінің жалпы формасы.

Оқытуды ұйымдастырудың формалары

Оқытуды ұйымдастырудың түрлері:

- а) Жұптық – бала мен бала бірігіп оқиды, жауап береді;
- б) Топтық – сынып бірнеше топқа бөлініп жаттығулар орындайды, сабақты талдайды, есеп шығарады;
- в) Ұжымдық – әрбір топтық жұмыс қорытындысы ұжымда талқыланады;
- г) Дербес түрі - әрбір оқушы тапсырмаалып оны өз бетінше орындайды, компьютермен жұмыс істейді;
- д) Өз бетімен ізденіс – жоғары сынып оқушыларының зерттеушілік жұмысы.